

la Abrud (15-19 mai 1849)”, „A treia bătălie de la Abrud (8-16 iunie 1849)”, „Pierderea inițiativei strategice de către armata ungară. Intrarea în Transilvania și Ungaria a trupelor ruse și austriece sub comanda generalilor Paskievici, Lüders, Clam-Gallas, Haynau, Puchner, Grotenhjelm și Pavlov”, „Bătălia de la Albești-Sighișoara (31 iulie 1849) sau începutul sfârșitului”, „Șiria (31 august 1849) – capitularea Ungariei. Finis Ungariae”;

- „Bilanțul revoluției și războiului civil în Transilvania (1848-1849). Pierderi umane și materiale.”

Însemnătatea demersului, de prezentare în detaliu a bătăliilor și operațiunilor militare în parte, rezultă de la sine. Aspectele tehnice nu distorsionează caracterul narativ al descrierii și nici fluența epică.

La finele volumului se alătură, pentru explicitare și vizualizare, o schemă de organizare a oastei lui Avram Iancu în cele 15 legiuni sau prefecturi, fiecare cu tribunalele, centuriile și decuriile lor, precum și 12 hărți militare color, întocmite în majoritate după lucrarea lui I. Topliceanu și C. Ucrain, *Oastea lui Avram Iancu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989, revăzute și îmbunătățite cu acceptul generalului de brigadă (r.) Constantin Ucrain.

Cartea a doua, în aprecierea mea, este un volum de memorialistică despre revoluția pașoptistă din Ardeal, venind în continuarea unei serii inițiate încă din 1988 prin *Memorialistica* publicată de Nicolae Bocșan și Valeriu Leu. Textele din volumul de față, identificate și culese din presa românească transilvăneană din a doua jumătate a veacului al XIX-lea și din prima jumătate a veacului XX, din ziare și reviste precum „Gazeta Transilvaniei”, „Tribuna”, „Observatoriul”, „Luminătorul” ș.a., își justifică cuprinderea în acest volum, dedicat aspectelor militare ale revoluției de la 1848, prin faptul că ele au o tentă militară pronunțată, rememorând lupte și bătălii pașoptiste desfășurate în Ardeal.

De-a lungul a 160 de pagini sunt republicate următoarele memorii: 1. *Unul din cei care nu mai sunt* (Gregoriu Ceontea); 2. *Amintiri din trecutul meu* (Teodor Borza zis Glumețul); 3. *Amintiri din copilărie* (St. I.); 4. *Cum am devenit căpitan de gloțiși (lăncieri) pentru o zi și o noapte* (Stan Pățitul Iosif); 5. *Întâmplările din anii 1848-9 în Brad și jur* (Adam Bolcu); 6. *Măcelul de la Presaca la anul 1848* (Țopul); 7. *În interesul adevărului istoric. Luptele de la St. Ioana (Sântioana) și Șarpatoc (Gornești) 1848* (semnat P.); 8. *Foișoara Observatorului. Împresurarea cetății Alba Iulia în 1849* (capelanul Dionisiu Thalson); 9. *Foișoara. Episoade din viața dlui Axente Sever* (Ioan B. Axentie Severu m.p.); 10. *Foișoara „Observatorului”. Femeile în lupta pentru libertatea națională – schițe istorice* (f.a.); 11. *Foiletonul. Documente relative de istorie militară* (căpitan W. Bichmann, traducere de Nicolae Pilția); 12. *Șiria – 13 august 1849* (f.a., articol de fond din „Gazeta Transilvaniei”). La finele lucrării sunt redată rezumatele textelor memorialistice prezentate.

Ela Cosma

Loránd L. MÁDLY, *De la privilegiu la uniformizare. Sașii transilvăneni și autoritățile austriece în deceniul neabsolutist (1849-1860)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2008, 370 p.

Lucrarea de față a fost susținută inițial ca teză de doctorat, la Facultatea de Istorie a Universității „Babeș-Bolyai”, în anul 2007, pentru a ieși apoi de sub tipar un an mai târziu la Presa Universitară Clujeană. Această apariție precedată de o alta, *Vierhundertfünfzehn Tage in Wien: das Tagebuch der siebenbürgisch-sächsischen Nationaldeputation (1850-1851)*, tipărită în 2007, precum și de o serie de studii și articole, ni-l prezintă pe un istoric tânăr, cercetător la Institutul de Istorie al Academiei Române din Cluj-Napoca, cu studiile academice recent încheiate până la nivelul doctoratului și care este deja o certitudine, anunțându-se a fi un specialist în cel mai adevărat sens al cuvântului, în istoria modernă a Transilvaniei și, în mod particular, în istoria sașilor ardeleni din secolul al XIX-lea. Calificat deplin pentru abordarea unui atare subiect, datorită bunei cunoașteri a limbilor maghiară și germană, Loránd Mádly restituie prin această carte o temă și o perioadă mai

puțin prezente în literatura de specialitate, sașii ardeleni în deceniul neoabsolutist (1849-1860), contribuind în mod esențial la studierea istoriei moderne a acestei comunități ardelenne.

Sub aspectul conținutului, lucrarea începe cu un argument succint în care autorul expune pe scurt motivațiile tratării subiectului. Aflăm astfel că anii '50 ai secolului al XIX-lea sunt esențiali pentru înțelegerea relației națiunii săsești din Transilvania cu modernitatea, o modernitate agresivă, ca s-o numim astfel, care-i va obliga pe sași să renunțe tocmai în această perioadă la privilegiile lor colective tradiționale. Accesul la materialele arhivistice utile pentru tratarea temei „a adus cu sine sensul și coerența chestiunii politice a sașilor ardeleni din deceniul neoabsolutist”, mărtusisește Loránd Mádly în finalul acestui cuvânt de început; lucrarea introduce într-adevăr în circuitul științific o informație bogată, diversă, provenită din fonduri arhivistice care nu stau tocmai la îndemână, ca de pildă: Arhiva Institutului Transilvan din Gundelsheim, Arhivele Statului Budapesta, Arhivele Naționale Austria-Viena, la care se adaugă fonduri arhivistice din România – direcțiile județene Brașov și Sibiu ale Arhivelor Naționale, Arhiva Bisericii Evanghelice Brașov. Punerea la dispoziția publicului român a acestei informații altfel mai greu de „accesat”, după cum spuneam, constituie unul dintre meritele incontestabile ale lucrării.

În primul capitol, care are rol de introducere, se trasează cadrul general al lucrării, direcțiile pe care se axează cercetarea, scoțându-se în evidență unul dintre aspectele tratate în mod prioritar de autor: analiza aspectelor politice ale relațiilor sașilor ardeleni, ca entitate colectivă, reprezentată de instituții specifice, cu autoritățile imperiale reprezentate pe plan local, transilvănean, la Sibiu, și respectiv, cu puterea centrală de la Viena. Capitolul al doilea, *Anul 1849. Sfârșitul revoluției de la 1848-1849 și instaurarea noii orânduiri*, analizează impactul sfârșitului revoluției pașoptiste din Transilvania printre sași, demersurile politice desfășurate de acestea, proiecțiile și speranțele elitelor săsești cu privire la organizarea post-pașoptistă a Transilvaniei în cadrul Imperiului. Anul 1849 inaugurează o perioadă de numai un deceniu, „deceniul neoabsolutist” 1849-1860, cu repercusiuni decisive asupra statutului comunității săsești ardelenne, care nu se va mai regăsi, la capătul acestui interval, pe aceleași aliniamente care o consacraseră de secole printre națiunile privilegiate ale Transilvaniei.

Capitolul al doilea al lucrării analizează în profunzime o problemă definitorie pentru statutul politic al sașilor – autonomia lor pe pământul crăiesc (*Fundus Regius*) – și valorizarea acesteia în relațiile cu Viena. Acest capitol este unul dintre cele mai dense și mai substanțiale, fiind împărțit în șapte subcapitole care tratează aspecte după cum urmează: evoluția autonomiei săsești până în epoca modernă, sesiunea Universității săsești din perioada 1849-1852 și încercările de statuare a autonomiei Țării Săsești, proiectele Universității săsești cu privire la constituirea unei țări de coroană proprii, controverse și divergențe în hotărârile Universității săsești, poziția autorităților austriece față de proiectele politice săsești, impactul organizării politice a Transilvaniei din 12 mai 1851 asupra sașilor ardeleni, eliminarea instituțiilor tradiționale săsești prin reformele de după 1852. Istoricul Loránd Mádly demonstrează pe întinderea acestui capitol o chestiune pe care o punctează la modul explicit: faptul că dizolvarea sistemului autonomiei săsești și eliminarea în felul acesta a oricărei specificități politice a sașilor erau în concordanță cu imperativele edificării noului stat centralist, care se baza pe principiul absolutismului monarhic și care s-a transpus pe plan local sub forma unei politici de nivelare și uniformizare.

Demersurile deputăției naționale săsești la Viena în anii 1850-1851, văzute ca exemplu de interacțiune dintre sași și puterea politică vieneză, sunt tratate în cuprinsul capitolului IV. Se insistă pe componența delegației, primele sale demersuri și primele dispute, ieșirea și revenirea lui Heinrich Schmidt din cadrul deputăției, moartea lui Ludwig Wohlgenuth, numirea noului guvernator și noua organizare politică a Transilvaniei. Prezența și activitatea deputăției naționale săsești la Viena în acești a fost un episod complex, poate unul dintre cele mai interesante din evoluția raporturilor națiunii săsești cu autoritățile vieneze, după cum afirmă Loránd Mádly. Succesele deputăției pe lângă forurile vieneze s-au dovedit efemere, deoarece după 1851, odată cu sosirea în Transilvania a lui Schwarzenberg, noul guvernator al provinciei, autoritățile imperiale au început să demoleze edificiul politico-național construit de sași. Practic, odată cu începutul anului 1853, această fază se poate

considera finalizată, de acum nemaifuncționând nicio structură specifică pe pământul crăiesc, cu excepția Consistoriului Superior al Bisericii Evanghelice.

Pierzând, astfel, în perioada post-pașoptistă, posibilitatea organizării propriei autonomii și a perpetuării vechilor privilegii, sașii se vor reorienta, ca și românii de altfel, spre două sectoare vitale ale vieții lor naționale: școala și biserica. Capitolul V tratează tocmai aceste aspecte, insistând pe trei probleme principale constituite ca atare în subcapitole: organizarea Bisericii Evanghelice C. A. din Transilvania și elaborarea constituției bisericești pentru sașii evanghelici în perioada neoabsolutistă, problema despăgubirii decimei ecleziastice pentru Biserica Evanghelică C. A. din Transilvania, „Dotația Națională” și școlile săsești. Considerațiile finale reiau în rezumat ideile majore ale lucrării, întreaga sa argumentație gravitând în jurul expresiei așezate de autor în chiar titlul cărții: „de la privilegiu la uniformizare.” Dorind să pacifice Transilvania și s-o reintegreze deplin în structurile Imperiului, autoritățile habsburgice nu puteau fi sensibile la proiectele sașilor, datorită orientării lor mai degrabă spre timpuri medievale decât spre spiritul secolului XIX. Istoricul Mádly punctează foarte clar acest lucru: „Dorind pace, liniște și asigurarea prosperității tuturor locuitorilor provinciei, autoritățile nu au mai dat curs preceptelor politice săsești, considerând pe acestea ca fiind expresii ale izolaționismului politic și ale menținerii unei poziții privilegiate.” Ideea unei țări de coroană săsești devenind imposibilă și nerecomandabilă, continuă autorul, autoritățile austriece s-au dovedit în schimb receptive la problemele economice, școlare, bisericești și sociale ale sașilor ardeleni. Mai mult, în deceniul neoabsolutist, fără a abandona loialitatea față de Habsburgi, sașii se vor reorienta tot mai mult spre Germania, asumând un concept nou, mai extins, acela de națiune culturală germană.

Cartea se încheie cu anexele documentare, bibliografia, indicele de nume și cel de localități. Dorim să remarcăm profesionalismul autorului, capacitatea sa de a face inteligibil un subiect altminteri mai greu abordabil chiar și pentru istoricii profesioniști, specializați pe perioada secolului XIX. Un alt aspect pozitiv evident pentru cel care parcurge lucrarea lui Loránd Mádly constă în capacitatea sa de sinteză, vizibilă foarte bine în concluzii, unde se reia într-o manieră clară și succintă totodată, demonstrația întregii cărți. Reconstituind istoria sașilor ardeleni în deceniul neoabsolutist, cartea de față ne prezintă în fapt un decupaj ilustrativ din procesul de modernizare a structurilor politico-administrative ale Transilvaniei din perioada post-pașoptistă. Îi dorim autorului să poată să ducă mai departe acest masiv proiect istoriografic – istoria sașilor ardeleni în secolul al XIX-lea, și să ne mai ofere reconstituiri ale istoriei acestei comunități și pentru perioadele următoare: liberalism (1860-1866) și dualism (1867-1918).

Ion Cârja

Jakob RANNICHER, *Im Zeichen seiner Zeit. Briefe und Reden (1846-1874)* [ed. Monica Vlaicu] Partea I, Sibiu, Edit. Honterus, 2008, 327 p.

Gama publicațiilor privind istoria sașilor ardeleni în epoca modernă se întregește prin prezentul volum, care oferă, pe lângă panoramarea unei perioade din istoria Transilvaniei marcată de numeroase schimbări politice, și detalii interesante despre una dintre personalitățile politice și culturale eminente ale sașilor ardeleni, a cărei activitate marchează întreaga perioadă descrisă: Jakob Rannicher.

Perioada activității politice a acestuia, asupra căreia se concentrează și prezentul volum de corespondență (1846-1874), a adus o multitudine de provocări pentru sașii transilvăneni; instituțiile tradiționale ale acestora au trebuit, în fiecare moment de turnură al acestei perioade, nu numai să-și redefină poziția, structura și funcționalitatea, ci să ia decizii grele și importante pentru întreaga existență în viitor a națiunii săsești și a circumscrierii politice a acesteia. Revoluția de la 1848-1849, care a constituit punctul central de cotitură și poate cel mai dificil moment al secolului al XIX-lea, apoi deceniul neoabsolutist, care a debutat cu speranțe mari pentru toți locuitorii Transilvaniei, speranțe care în doar puțini ani au devenit deșarte, rămânând doar urmele reformelor întreprinse de administrația austriacă, apoi regimul liberal, în care a renăscut entuziasmul care amintea chiar de